

STATSFORVALTAREN I MØRE OG ROMSDAL
Postboks 2520
6404 MOLDE

Deres ref.: 2024/27
Vår ref.: 24/40325-2
Saksbehandler: Ingri Menne Sjoner
Dato: 24.04.2025

Svar på spørsmål om sikringstiltak i bil, helse- og omsorgstjenesteloven kapittel 9

Helsedirektoratet viser til Statsforvalteren i Møre og Romsdals henvendelse til Helsetilsynet, datert 6. mars 2024. Henvendelsen er videresendt til Helsedirektoratet for besvarelse ved Helsetilsynets brev av 18. september 2024.

Det er spørsmål om sikringstiltak i bil regnes som bruk av tvang eller makt etter helse- og omsorgstjenesteloven kapittel 9. Statsforvalteren fremhever at det er store variasjoner i lovtolkning på dette området, og ønsker en avklaring av om ulike sikringstiltak i bil regnes som bruk av tvang eller makt når tjenestemottakeren ikke motsetter seg tiltakene, etter [helse- og omsorgstjenesteloven \(hol.\) § 9-2 andre ledd første punktum](#). Tiltakene det dreier seg om er pleksiglass eller andre fysiske hindringer mellom førerrom og baksete i bil, barnesikring på bildør, beltekloss over utløsermekanismen på setebeltet og fempunkts setebelte. Vi beklager at det har tatt lang tid å svare på henvendelsen.

Helsedirektoratets vurdering

Det følger av hol. § 9-2 andre ledd første punktum at enkelte tiltak på grunn av sin inngripende karakter skal anses som bruk av tvang eller makt uavhengig av om tjenestemottakeren motsetter seg tiltaket. Utgangspunktet for vurderingen er en objektiv vurdering av om tiltaket innebærer en begrensning i den enkeltes selvbestemmelse, herunder alminnelig bevegelses- eller handlefrihet og muligheten til å benytte egne eiendeler for sitt formål. Individuelle og konkrete forhold tilknyttet den enkelte personen, herunder om tiltaket vil oppleves som en belastning for vedkommende, er også relevante momenter i denne vurderingen. Det betyr at konkrete og individuelle forhold kan tilsi at tiltak som objektivt sett ikke regnes som inngripende, likevel vil oppleves som så inngripende overfor en bestemt person at det vil regnes som bruk av tvang eller makt overfor personen.

Reglene om bruk av tvang eller makt er nærmere beskrevet i Helsedirektoratets [rundskriv IS-10/2015 om rettssikkerhet ved bruk av tvang og makt overfor enkelte personer med psykisk utviklingshemming](#). Tiltak som er å anse som bruk av tvang eller makt uavhengig av motstand er nærmere omtalt i rundskrivets kapittel 4.2.5.3.

Det ovenstående innebærer at det er en viss terskel for at et tiltak skal anses som bruk av tvang eller makt etter hol. § 9-2 andre ledd. Det er for eksempel ikke tilstrekkelig at tiltaket er av en uvanlig karakter.

Helsedirektoratet

Avdeling for helserett

Ingri Menne Sjoner

Postboks 220 Skøyen, 0213 OSLO • Besøksadresse: Vitaminveien 4 • Tlf.: (+47) 47 47 20 20

Org.nr.: 983 544 622 • postmottak@helsedir.no • www.helsedirektoratet.no

Som nevnt ovenfor, spør Statsforvalteren om vurdering av konkrete tiltak for sikkerhet i bil. I det følgende vurderer derfor Helsedirektoratet hvert enkelt tiltak mot den aktuelle bestemmelsen i hol. kapittel 9.

Pleksiglass mellom førerrom og baksete i en bil

Pleksiglass eller lignende fysisk hindring mellom førerrom og baksete i bil har som primært formål å sikre at bilfører ikke blir forstyrret under kjøring. Konkret forhindrer det personer som sitter i baksetet å blant annet berøre fører fysisk, eller å fysisk forstyrre fører på andre måter. Et pleksiglass eller lignende mellom forsete og baksete i bil hindrer ikke i seg selv normal bevegelsesfrihet i bil, og det hindrer heller ikke bruk av bilen for sitt formål. Etter Helsedirektoratets vurdering er pleksiglass i bil derfor ikke et så inngripende tiltak at det uavhengig av motstand, må anses som bruk av tvang eller makt etter hol. § 9-2 andre ledd. Det samme gjelder etter vårt syn også ved bruk av liknende fysiske hindringer mellom bilens førerrom og baksete. Denne fortolkningen er i samsvar med Helsedirektoratets uttalelse i en tidligere sak.

Barnesikring på bildørene når bilen er i bevegelse

Barnesikring på bildør har som formål å hindre at bildør åpnes under kjøring. På samme måte som med pleksiglass, hindrer ikke barnesikring på bildøren normal bevegelsesfrihet i bilen under kjøring. Barnesikring på bildøren er heller ikke til hinder for at bilen kan brukes for sitt formål. Hvis barnesikringen skrues av når bilen parkeres for avstigning eller døren åpnes når tjenestemottakeren ønsker å gå ut av en bil som har stanset for avstigning, kan barnesikringen heller ikke på generelt grunnlag anses for å utgjøre en belastning for tjenestemottakeren. Etter Helsedirektoratets syn er barnesikring på bildør derfor ikke et tiltak som anses som bruk av tvang eller makt uavhengig av motstand, etter hol. § 9-2 andre ledd. Dette samsvarer med Helsedirektoratets uttalelse i en tidligere sak.

Bilbelte i form av fempunktssele

Når en bil er i bevegelse, er det påbudt å bruke bilbelte. Det følger av [vegtrafikkloven § 23a](#) og [forskrift om bruk av personlig verneutstyr under kjøring med motorvogn § 1](#) første og femte ledd. Enhver person skal derfor sitte fastspent i bilen, så lenge bilen ikke står stille. Dette betyr at bevegelses- eller handlefriheten ved lov er begrenset for alle som sitter i bil, når bilen er i bevegelse.

Et bilbelte er ifølge nevnte forskrift § 1 andre ledd ethvert belte til sikring av sittende person i kjøretøyet. Det vanlige er at fempunktssele i bil også er en sikkerhetssele, som i tillegg til sikring også bidrar til at personen sitter oppreist i setet og for eksempel ikke faller eller sklir ned på gulvet. I utgangspunktet kan en fempunktssele åpnes av personen selv.

Det at et belte har flere festepunkter enn det ordinære trepunktsbeltet som ofte er fastmontert i bilen, innebærer etter direktoratets syn ingen vesentlig ytterligere begrensning i den enkeltes bevegelses- eller handlefrihet. Vi vurderer derfor at bruk av andre typer bilbelter, som for eksempel en fempunkts sikkerhetssele, ikke er så inngripende at det uavhengig av motstand må regnes som bruk av tvang eller makt etter hol. § 9-2 andre ledd.

Beltekloss

En beltekloss er en innretning som settes over utløsermekanismen på setebeltet, og som hindrer at personen som har beltet på selv kan ta av seg setebeltet. Formålet er at personen ikke skal løsne setebeltet når bilen er i bevegelse. Som beskrevet ovenfor skal enhver person i bilen sitte fastspent så lenge bilen er i bevegelse, og utgangspunktet er derfor at ingen har full bevegelses- eller handlefrihet i denne situasjon. Tiltak som hindrer den enkelte i å løsne setebeltet, innebærer derfor ingen større begrensning i den enkeltes bevegelses- eller handlefrihet, enn det som allerede følger av forskrift om bruk av personlig verneutstyr under kjøring med motorvogn. En beltekloss kan på generelt grunnlag

heller ikke anses for å utgjøre en belastning for personen. Helsedirektoratet vurderer derfor at beltekloss ikke er et så inngripende tiltak at det uavhengig av motstand må regnes som bruk av tvang eller makt etter hol. § 9-2 andre ledd

Avsluttende bemerkninger

Felles for de tiltakene Statsforvalteren spør om, er at det dreier seg om sikkerhet i bil. Dette er tungtveiende allmenne hensyn, der det i liten grad er rom for andre løsninger eller bruk av mindre inngripende alternativer enn bruk av de aktuelle sikringstiltakene, hvis det foreligger risiko for at en person kan komme til å løsne sikkerhetsselen, forstyrre føreren eller åpne døren mens bilen er i bevegelse. Etter Helsedirektoratets syn må derfor reelle hensyn tilknyttet behovet for å sikre trygg ferdsel i trafikken, tillegges vesentlig vekt ved vurderingen av om bruk av ovennevnte tiltak i alle tilfeller skal anses som bruk av tvang eller makt, uavhengig av hvordan den personen det gjelder selv stiller seg til tiltaket.

Vi understreker at det ovenstående gjelder der tiltakene er vurdert hver for seg, og der det ikke er holdepunkter for at tiltaket utgjør en påkjenning eller belastning for personen. Hvis flere av tiltakene er i bruk samtidig, må det gjøres en konkret vurdering av hvor inngripende eller belastende den samlede tiltaksbyrden oppleves for personen. Det bør videre være en lav terskel for å anse tiltaket eller tiltakene som tvang eller makt hvis personen viser klare tegn på ubehag knyttet til bruken.

Helsedirektoratet håper svaret er oppklarende.

Vennlig hilsen

Wenche Dahl Elde e.f.
avdelingsdirektør

Ingri Menne Sjoner
rådgiver

Dokumentet er godkjent elektronisk

Kopi:
STATENS HELSETILSYN; Landets statsforvaltere

